
Vybíráme z archivu

I v tomto vydání časopisu zveřejňujeme článek, který je z pohledu historie velmi zajímavý. Byl publikován ve Vojenských rozhledech v roce 1935 (Všeobecná část), v 11. a 12. čísle (dostupné z <http://vojenskerozhledy.cz/archiv-menu-search/rocniky-1920-1944/rocnik-1935>). Přestože zde autor publikuje svoje vlastní názory, a to patrně bez hlubších analýz, článek zřejmě odráží většinový názor na zásadní otázky bezpečnosti předválečného Československa. My dnes víme, jak se historie vyvíjela. Některé předpoklady se tragicky naplnily, některé bohudík ne a některé byly liché a znamenaly marně vynaložené úsilí. Při hlubším zamyšlení lze v následujícím textu nalézt řadu podnětů k zamyšlení nad současným bezpečnostním vývojem. Tyto paralely jsou v některých případech až zarážející. Posudte sami.

Redakce

Předpoklady příští války.

Major gšt. Jiří Sommer

Vojenská věda je proti jiným ve velké nevýhodě: může se provozovat v míru jen teoreticky. Mírové teorie vyzkoušejí se až ve válce. To je již ovšem pozdě. Válka není pokusnou školou, ale zápasem o bytí a nebytí národa. Do utkáni má armáda již přijít s hotovou, jednotnou a vítěznou doktrínou. Proto musí voják v míru pečlivě uvažovat o možnostech a charakteru příští války a činiti z toho praktické závěry. Několik pouček do budoucna můžeme již odvoditi z průběhu světové války.

Potřeba přípravy mobilizace válečného průmyslu.

O trvání válečného konfliktu byly i v odborných vojenských kruzích růžové představy. Do vánoc 1914 mělo být vše odbyto.

Vzhledem k tomu spoléhaly se generální štáby, že mírové zásoby zbraní, střeliva a jiného válečného materiálu na krátké polní tažení úplně vystačí. Nebyly proto učiněny téměř žádné přípravy pro mobilizaci válečného průmyslu.

Jak vypadala situace měsíc po zahájení operací? Vyslechněme hlášení francouzského generalissima ministerstvu války z 15. září 1914.

„Armády spotřebovaly polovinu zásob dělostřeleckého střeliva. Bude-li potřeba takto pokračovati, jsme za šest neděl na holičkách. Nařizuji útvarům nejúzkostlivější šetření střelivem. Přesto je si třeba uvědomit: buď výroba dělostřeleckého střeliva značně vzroste, nebo nebudeme moci od 1. listopadu pokračovat ve válce.“

Podobná situace byla i v Německu a ostatních válčících státech. Němcům nedostávalo se koncem roku 1914 200 000 pušek. Rakušané mohli poslat v květnu 1915 na italskou frontu jen stará děla, děla ukořistěná v Rusku a děla námořní.

Tento všeobecný nedostatek materiálu donutil válčící strany, aby se zakopaly do země a šetřily střelivem. Útok na zakopaného protivníka vyžaduje velké spotřeby střeliva: útoku třeba se proto zříci, dochází k stabilizaci front a tím dlouhému trvání války. Byla to především nepřipravenost v otázkách materiálních, která vedla k dlouhotrvající válce.

Mobilizaci válečného průmyslu umožní mírové zásoby.

Nesmíme zase přecházet do druhého extrému, tj. připravit si po hotovost válečného průmyslu a upustit od větších mírových zásob materiálu.

Při přeměně mírového průmyslu na válečnou výrobu musíme vzít v úvahu především potřebné úpravy strojů, etablování nových strojů, zajištění pracovních sil, získání specialistů, zajištění surovin a rušení všech těchto příprav nepřátelským letectvem, sabotáží apod.

To vše vyžaduje času, což se v míru často přehlíží.

V této příčině jsou poučné zkušenosti USA. Americký válečný průmysl při vstupu Ameriky do války (r. 1917) byl již v chodu: dodával již před tím spojencům válečný materiál. A přece až do příměří se na frontě neobjevilo ani jediné americké dělo, ani jediný americký tank. Zde byla Amerika úplně odkázána na spojence. Přes své nevyčerpatelné zdroje nebyla Amerika ani po půldruhém roce války hotova s mobilizací svého válečného průmyslu!

I když můžeme dnes počítat s lepší organizací, přece úplná mobilizace válečného průmyslu potrvá alespoň rok. Doba potřebná pro mobilizaci válečného průmyslu je pro obranu státu nebezpečná. Nebezpečí nekončí v okamžiku, kdy vyjde z továrny první vyrobený granát (motor atd.), tímto okamžikem se nebezpečí jen počíná mírnit, ale trvá až do doby, kdy výroba stačí uhradit válečnou potřebu.

Dostatečné mírové zásoby a příprava průmyslové mobilizace se vzájemně doplňují: zásoby dovolí nám začít válku, mobilizace v ní pokračovati.

Rozvojem materiálu neušetříme na lidech.

Materiál, dělo, kulomet, letoun, tank atd. nabývá bojové hodnoty teprve v rukou člověka. Často se tvrdí, že rozvoj materiálu ušetří nám lidi, že vystačíme s menší armádou dokonale technicky vybavenou. Tank nebo letoun nám přece vykoná práci za velký počet bojovníků primitivně ozbrojených. To je jen relativní pravda.

Tank je v boji obslužen 13 muži. Bitevní letoun rovněž. Můžeme předpokládat, že jeden samostatný prapor v síle asi 1 000 mužů nahradí nám, řekněme, 20 tanků a 20 letounů s obsluhou asi 100 mužů. S desetinou počtu tedy dokážeme totéž co prapor, ba více, jelikož dosáhneme větší rychlosti a tím i větší možnosti manévru.

Tento výpočet je jen zdánlivě správný: co ušetříme v bojovém sledu, je rozloženo do hloubky k udržování a zásobování strojů. Tank, který vedou do boje 2 muži, potřebuje asi 20 mužů k své službě. Podobně letoun. (Opravy, udržování, zásobování, letiště apod.). Sebevýkonnějším materiálem neušetříme tedy na lidech, nýbrž je jen rozložíme do hloubky.

Význam převahy počtů zůstává.

Za války je v převaze vždy početnější protivník za předpokladu stejné bojové výbavy. Příčina ústupu za války byla vždy sváděna na početnějšího nepřítele. V roce 1914 početní

převaha Němců na západním bojišti překvapila Francouze a málem vedla k jejich porážce. Jen početní převahou nakonec spojenci vyhráli válku.

Počty budou hrát v každé evropské válce důležitou roli. Nemusí se k nim přihlížet snad jen v koloniích, v bojích s primitivně ozbrojenými divochy.

Potřeba všeobecné branné povinnosti a přiměřeně dlouhé presenční služby.

Armáda se nedá za války improvizovat. Tu jsou zajímavé zkušenosti v improvizaci velkých armád v Anglii a Americe, kteréžto země, jak víme, měly v míru jen malé námezdne armády.

Již 7. srpna 1914 povolil anglický parlament Kitschenerovi rozmnožení řadové armády o 500 000 mužů. Těchto 500 000 mužů přihlásilo se nadšeně pod prapory do počátku září. Byli hned zařazeni do nově se tvořících divizí. A přece teprve v létě 1915, tedy po roce, opouštěly první Kitschenerovy divize Anglii.

Při dlouho trvajícím válce nadšení z Angličanů vyprchalo. Již v létě 1915 nedostávalo se dobrovolníků k doplňování armády přes velkou a nákladnou propagandu a silný tlak veřejného mínění. Nezbylo než uzákonění všeobecné branné povinnosti (v lednu 1916).

Amerika po vstupu do války (duben 1917) přikročila – jistě pod dojmem anglických zkušeností – ihned k zavedení všeobecné branné povinnosti, ačkoli ve 120millionové říši nebyl nedostatek lidského materiálu. První divize nové národní armády byly vytvořeny v říjnu 1917. Tyto divize převážely se do Evropy až v létě 1918, do bojů zasáhly, a to ještě po delším výcviku ve Francii, až na podzim 1918.

Čas, který Anglie a Amerika měly k dispozici k vytvoření armády, nebude mít v příští válce žádný stát. Potřeba velké armády je právě nejakutnější v okamžiku vypuknutí válečného konfliktu. Postavit národní armádu v prvních dnech války je možno, disponujeme-li početnými a vycvičenými zálohami. Tyto dovede vytvořit jen delší presenční služba při všeobecné branné povinnosti.

Milicní systém, na který se rádi u nás někteří odvolávají, nemůže a nedovede v době několika neděl povinných cvičení vytvořit moderního bojovníka. Sám velitel švýcarské armády generál Wille v roce 1914, kdy vojsko mělo čelit již nepříteli, měl obavy o bojovou hodnotu své armády: vyjádřil se tehdy, že vojsko potřebuje před použitím ještě delšího výcviku.

Potřeba značných velitelských kádrů.

Za války nejsou nám nic platné vycvičené zálohy, nemáme-li pro ně velitelské kádry. Neorganizované masy tvoří jen stádo – ne armádu.

V Anglii v roce 1914 odešli téměř všichni důstojníci a poddůstojníci s aktivními divizemi do Francie. Pro nově se tvořící Kitchenerovy divize nebylo velitelů a cvičitelů, ač jejich potřeba byla okamžitá. Byli proto povoláni důstojníci z fronty, absolventi krátkých důstojnických kursů jmenováni přímo kapitány a poddůstojníci jmenováni podle obličeje.

Američané měli při tvoření své národní armády takové nedostatky cvičitelů, že u speciálních zbraní zastávali tato místa civilní odborníci. Spojovací síť za frontou obsluhovaly často ženy. Speciální útvary zbraní a služeb nepodařilo se Američanům postavit ani do konce války. Modernímu vedení války učili se američtí důstojníci v kursech u spojenců ve Francii.

Mírová armáda musí proto mít značnou zásobu velitelů, hlavně vyšších. Ty nelze armádě vyměřovat podle úzkého rámce mírové organizace, jak to s oblibou činí naše večerníky, na kolik mírových vojáků přijde jeden generál nebo jedna „šarže“.

Pro důležitější velitelská místa nelze též počítat se záložními důstojníky s poukazem, že za války veleli rotám. Ano, veleli praporům, ale po delší praxi na frontě. Schopní a zkušení vyšší velitelé nedají se stvořit v několika měsících, ale v desíletích. Jen vycvičené a organizované zálohy jsou s to užití mírových zásob a materiálu vyrobeného za války.

Válka se vyhrává jen na cizím území.

Tomuto tvrzení by vlastně odporoval výsledek světové války, kterou dohoda vyhrála, ačkoli německá a rakouská vojska stála při zakončení války hluboko na jejím území. Jen zdánlivě.

Bilance války dělá se až v míru a její výsledek je pro spojence smutný. Německo nenahrádilo nikdy a již také nenahradí škody, které válka způsobila na bojištích v západní Francii.

V příští válce bude snahou obou válčících stran přenést boj ihned na nepřátelské území. Tím získává útočník nejen morální převahu a zástavu pro budoucnost, ale i cenné operační a materiální výhody: ztíží mobilizaci a nástup protivníka, chrání lépe vlastní území, získává nové zdroje. A pak operace se provádějí lépe na cizím území; z cizího krev ne teče. Pochybuji, že by Němci v roce 1917 před ústupem na „Siegfried-stellung“ byli provedli tak vědecky dokonalé ničení, kdyby šlo o jejich území.

Přenést válku do země protivníka bude úkolem motomechanizovaných (rychlých) vyšších jednotek, složených z aktivního personálu a stále – i v míru – připravených k akci. Čelit jím dovedou jen permanentní opevnění a vlastní rychlé vyšší jednotky.

Permanentní opevnění neztratilo svůj význam.

Je všeobecně rozšířen názor, že stálá opevnění za světové války zklamala. A přece byla to stálá – a poměrně zastaralá – opevnění, která donutila Němce k manévru přes Belgii. Ten stál Němce čas i vítězství.

Od permanentního opevnění nemůžeme žádat, aby rozhodlo válku. Jeho účelem je jen zdržet a zpomalit postup nepřítele a tak získat čas k dokončení vlastních příprav nebo vytvořit příznivou situaci pro manévr.

Stálé opevnění je zvláště důležité pro stát, jehož území nemá hloubky, kde i malá ztráta území znamená nebezpečnou ztrátu materiálních zdrojů. Permanentní opevnění dovoluje šetřit silami v krytu hranic ve prospěch polní armády. Jen v tomto případě nám materiál šetří lidi.

Hospodářská blokáda.

Vítězství spojeneckým zbráním přinesla – ne v poslední řadě – též hospodářská blokáda ústředních mocností. Ani ne tak dlouho trvající válka jako několikaleté nedostatečné zásobování rozvrátily rakouskou armádu.

Čím slabší je hospodářská pozice státu, tím důkladnější a dalekosáhlejší opatření třeba v míru učinit pro případ, že by stát byl odkázán sám na sebe.

Propaganda.

Zhroutení ruské armády v roce 1917 bylo hlavně dílem organizované a soustavně provozované propagandy a šíření válečných zpráv centrálními mocnostmi.

Rozšířením rádia je propagační činnost velmi ulehčena. Čelit jí přiměřenými prostředky je obzvláště důležité u států s národnostními menšinami, jichž část bude vždycky tihnout za hranice. Ne nadarmo zřizují se dnes ministerstva propagandy.

Vítězství lze získat jen při krátkém válečném tažení.

Světovou válku sice formálně vyhrála jedna strana, ve skutečnosti skončila však válka – po dlouhých 4 letech – remízou, oboustranným vyčerpáním. Poražený nesplnil – a snad ani nemohl – hospodářské podmínky míru.

O vítězství může být řeč jen při krátkém válečném tažení, po kterém je poražený ještě schopen splnit hospodářské podmínky míru a vítěz je s to ho k tomu donutit.

Nyní, když jsme nasbírali určité poučky z poslední války, zajímá nás otázka, jaká bude příští válka?

Předpoklady příští války. Počátek války.

Mezinárodní morálka světovou válkou poklesla. Všecky drobné války a válečné akce vedené po světové válce začaly bez formálního vypovězení války. Válčí se stále, ač všechny státy podepsaly pomalu desítky protiválečných paktů a války se zřekly. Sankce Společnosti národů proti útočníku se neuplatňují, a když, tak jen proti slabým.

Žádný pakt nás před válkou neochrání. Vývoj spěje k stavu před světovou válkou – k aliancím. Spojence najde jen ten stát, který má zdatnou armádu. Ale ani hodnotu spojenců nelze přeceňovat; smlouvy se v daný okamžik neplní podle ducha smlouvy, ale podle toho, jsou-li pro smluvní strany ještě výhodné. Jen pro dané slovo neobětuje dnes žádný stát ani jednoho vojáka. To je třeba mít stále na mysli: spoléhat na sebe víc než na všechny spojence dohromady. Dnes existuje jen spojenectví zájmů, ne citu. A národní zájem se rychle mění.

V budoucnosti při politickém napětí nesmíme čekat na formální vypovězení války. Nesmíme se dát útokem překvapit. Musíme aspoň pro počátek počítat, že budeme odkázáni sami na sebe. Musíme být proto stále na stráži!

Přepad válkou.

Dejme si následující předpoklad: Vláda určitého státu není spokojena se statutem quo. Ví přesně, že se nedá změnit jinak než silou. Určí si tedy dobu řekněme tří let k přípravě zamýšlené válečné akce.

V této době si doplní mírové zásoby, zmodernizuje mírovou výzbroj armády (nejlepší a nejmodernější vzory zbraní), připraví si mobilizaci válečného průmyslu; zajistí si potřebné suroviny, umístí v továrnách stroje, zapracuje odborný personál atd.

Jeden až dva měsíce před určenou lhůtou zahájí válečnou výrobu. Započetí válečné výroby neujde ovšem pozornosti sousedů. Ohrožený stát podnikne diplomatické kroky, akci ke Společnosti národů. Začne zdlouhavé mezinárodní vyjednávání, kterým útočník získává jen další čas.

Oběť útočníka je ve velké nevýhodě. Z finančních důvodů nemůže mít mírovou výzbroj a nejmodernější mírové zásoby, děla, letouny a tanky posledních vzorů. Průmyslovou mobilizaci zahájí daleko později.

Útočník, který by tajně připravil válku, měl by od počátku výhodu nejen lepší výzbroje, ale i rychlejší dodávky válečného materiálu. Výhody toho druhu se dají dnes vyvážit jen nadlidským úsilím a krvavými oběťmi.

Tyto vyhlídky jsou lákavé pro národy bez skrupulí, odhodlané k válce. Rozhlédneme-li se Evropou, najdeme takových národů hned několik, a to v situaci, která není nepodobna našemu předpokladu.

Pro nás je nebezpečnější přepad tajně připravenou válkou než útok sice s překvapením, ale materiálně nepřipravený. Proto je třeba po té stránce možné protivníky dobře střežit.

Preventivní válka.

Obrana proti přepadu válkou je toliko v preventivní válce. To znamená: přepadnout protivníka dříve, než bude se svými přípravami hotov. Posoudit ovšem, kdo připravuje přepad válkou a kdo preventivní válkou, bude velmi obtížné. Každý stát bude o sobě tvrdit, že připravuje preventivní válku – proti přepadu válkou, který chystá soused.

Rakousko-Uhersko tvrdilo, že tažení do Srbska 1914 je preventivní válkou. Totéž tvrdí dnes Itálie o tažení do Habesé.

Poněvadž válečné přípravy nelze dnes utajit – je sta cest, jak je lze i bez špionáže bezpečně zjistit – začínají závody ve zbrojení, které jsou předchůdcem války.

Vzdušná válka?

Teorie vzdušné války pochází z Itálie. Souvisí to s její zeměpisnou polohou. Pozemní italské hranice tvoří většinou těžký horský terén, kde šest měsíců v roce je zima. Proniknutí horskými soutěskami je pro moderní armádu v létě těžké, v zimě nemožné.

Vznikajícího nepřítele lze zadržovat poměrně slabými pozemními silami; v soutěskách lze jej ničit letectvem, protože nemůže nikam vyhnout, ani se rozvinout.

Jádro italského průmyslu leží v severní Itálii a té může nepřátelské letectvo snadno dosáhnout.

Z těchto důvodů čeká Itálie rozhodnutí válečného konfliktu spíše ve vzduchu než v dobrodružné ofenzivě v horách. Proto má též Itálie organizováno letectvo jako samostatné vojsko vedle pozemní armády a námořnictva.

Zvláštní italské poměry neplatí pro nás. Je jisté, že letectvo bude mít v příští válce důležitou úlohu, hlavně na jejím počátku. Letectvo způsobí, že válka od prvního okamžiku půjde na nůž. Učinilo-li letectvo od války obrovské pokroky, platí totéž o obraně proti letadlům, která po válce nespala a je rovněž na výši. Teprve válka ukáže, kdo s koho.

Válka se vedla vždycky na důležitých dopravních cestách ať už na zemi, nebo na moři. K válce vzdušné by mohlo dojít, až gros transportu půjde vzduchem, a k tomu je ještě daleko.

Válka motorů?

Tvrzení, že válku rozhodne v budoucnosti motor, mohlo vzniknout jen v Anglii. Anglie je bohatá země s rozsáhlým těžkým průmyslem. Ta by si nejspíše mohla dovolit vybavit každého bojovníka tankem.

Podle této teorie je nechráněný pěšák na moderním bojišti nemožný. Tím spíše jezdec. Válku má rozhodnout motomechanizovaná armáda složená z tanků, motorizovaných děl a motorizované pěchoty, která ovšem bude mít jen policejní úlohu: obsazovat dobyté území.

Slabiny této teorie jsou zřejmé: Co si počne motomechanizovaná armáda v lese, v horách, v zimě, na jaře a na podzim v rozmoklém terénu, kdy ani jeden tank nezabere? Co zbude z této armády, nebude-li náhodou fungovat zásobování pohonnými hmotami? Pěšák a jezdec dovede žít z kraje a bojovat i o hladu, ale motor žádná morální domluva nepřivede k tomu, aby udělal jen krok bez benzínu.

Motomechanizovaných armád se v dohledné době nemusíme obávat, spíše motomechanizovaných vyšších jednotek, které by operovaly v rámci pozemní armády. Tyto jednotky, nasazené v pravý čas a v citlivém směru, mohou přivést rozhodnutí v bitvě. Uplatní se zvláště na počátku války při nájezdech k rušení protivníkovy mobilizace nebo k zajištění operační základny na nepřátelském území.

Bakteriová válka?

Podstata bakteriové války spočívá v umělém šíření epidemie v nepřátelském vojsku nebo kraji. Zdá se, že tento způsob válčení nemá vyhlídek na úspěch; proti většině bakterií máme dnes spolehlivou ochranu, ostatní zárodky by byly dvojsečnou zbraní.

Účinnost všech bojových prostředků záleží hlavně na momentu překvapení. Naděje, že by se podařilo najít novou sdělnou chorobu a udržet ji v tajnosti, jsou nepatrné.

Ke vzniku epidemie nestačí jen existence bakterií; je ještě třeba, aby zárodek byl vpraven do těla příslušnou cestou. Mnohé nemoci lze přenášet jen přímým stykem. Balit zárodky do střel (leteckých pum) není možné, byly by zničeny teplem, které se vyvine při explozi. Rozprašování bakterií z letadla by bylo možné jen v malé výšce, a to je pro letoun velmi nebezpečné. Agenti mohou zamořit jen některá místa a při tom jsou sami nejvíce ohroženi.

Nepochybuji o tom, že v příští válce dojde k pokusům o bakteriovou válku lze však očekávat, že při řádných profylaktických a hygienických opatřeních tyto pokusy budou bez vlivu na výsledek války.

Plynová válka.

Boj plynem v příští válce nebude novinkou. Známe jeho formy již ze světové války. Je jisto, že bude dokonalejší: zatím byly vynalezeny účinnější bojové látky.

Boj plynem je ovšem omezen počasím. V našich krajinách, kde věčně fouká a často prší, najde se sotva 50 dní v roce, kdy lze plynu s výhodou použít. V pohybné válce na užití plynu ve větších rozměrech není čas. Plyn zůstane proto i nadále zbraní spíše příležitostnou než pravidelnou, a to už proto, že jeho účinek je zaručen jen proti živým nechráněným cílům. Dobré ochranné prostředky pro osoby a zvířata jsou ovšem podmínkou úspěšného boje proti plynu.

Pohybná válka či stabilizace?

Rychlého vítězství lze dosáhnout jen pohybnou válkou. Přes pokroky motorizace a mechanizace v armádách nelze v příští válce vyloučit možnost ustálení front tam, kde se utkají velké síly na poměrně malém prostoru – např. na bojišti německo-francouzském anebo francouzsko-italském.

V našich poměrech, kdy naše armáda může válčit na frontě velmi široké, je jakákoli stabilizace nemožná.

Závěr.

Způsob boje se nezměnil v své podstatě od pravěku. Boj na dálku byl vždy veden vrháním střel. Do vynalezení střelného prachu vrhal člověk střely (šípky, kamenné koule) lukem anebo různými přístroji. Po vynalezení střelného prachu nastoupily na místo luků a praků pušky a děla, později i samočinné zbraně. Takový byl též ráz boje ve světové válce. V příští válce budou opět vrhány střely, které zabíjejí samy nebo obsahují bojové plyny, zápalné látky i choroboplodné zárodky. Revoluce ve válčení nastane, až věda vynalezne způsob, jak ovládat elektřinu nebo jinou sílu, která by dovolila na libovolnou vzdálenost zabíjet lidi, ničit stroje atd. V takové válce by se mohlo utkat i Švýcarsko s Japonskem. Pro takovou válku tajemných paprsků ovšem vývody, které jsme zde učinili, platit nebudou.

Zatím nejsme tak daleko. Od světové války se válčí ve světě s malými přestávkami nepřetržitě. A přece jsme neslyšeli, že by některý stát použil nějakých záhadných zbraní a tím

si zajistil rychlé vítězství. Platí to i o velmocích: Francie dvě léta zápasila s Abd al-Karímem, Japonsko stálo mnoho obětí, než zdolalo Číňany u Šanghaje, Itálie jen velmi zvolna proniká do Habeše. A přitom válčící velmoci nikdy nenarazily na stejně hodnotného protivníka!

Příští válka bude válkou materiálu. Musíme počítat s tím, že se protivník tajně na válku připraví a přepadne nás, aby v krátkém válečném tažení rozhodl válku na našem území v svůj prospěch.

Čelit přepadu mohou jedině stálá opevnění hranic a rychlé jednotky. Začít válku umožní nám mírové zásoby, pokračovat v ní – mobilizace válečného průmyslu, vyhrát ji – moderně vyzbrojená, dobře vycvičená a vedená početná armáda.